

**D8 ÜLKELERİNDE KÜRESELLEŞMENİN
İŞSİZLİK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
PARKS-KMENTA TAHMİNCİSİ**

THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON
UNEMPLOYMENT IN D8 COUNTRIES: EVIDENCE
FROM THE PARKS-KMENTA ESTIMATOR

Rabia EFEOĞLU

52

D8 ÜLKELERİNDE KÜRESELLEŞMENİN İŞSİZLİK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: PARKS-KMENTA TAHMİNCİSİ

THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON UNEMPLOYMENT IN D8 COUNTRIES: EVIDENCE FROM THE PARKS-KMENTA ESTIMATOR

Rabia EFEOĞLU¹

Anahtar Kelimeler:

İşsizlik,
Ekonomik
Küreselleşme,
Sosyal Küreselleşme,
Siyasal Küreselleşme.

Keywords:

Unemployment,
Economic
Globalization,
Social Globalization,
Political Globalization.

ÖZ

Çalışmada ekonomik, sosyal ve siyasal küreselleşmenin işsizlik üzerindeki etkisi D8 ülkeleri için 1991-2021 döneminde statik panel veri analizi ile incelenmiştir. Çalışmada öncelikle modelde yatay kesit bağımlılık testi yapılarak yatay kesit bağımlılığının olduğu tespit edilmiştir. Ardından ikinci kuşak birinci grup Levin, Lin ve Chu (LLC) panel birim kök testi ile serilerin seviye değerlerinde durağan olduğu gözlenmiş, tesadüfi etkiler modeli tercih edilerek Parks Kmenta tahmincisi ile model tahmin edilmiştir. Sonrasında Dumitrescu ve Hurlin panel nedensellik testi yapılmıştır. Tahmin sonuçlarına göre ekonomik küreselleşmenin işsizlik üzerinde negatif ve anlamlı bir etkisi, politik küreselleşmenin işsizlik üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi vardır. Sosyal küreselleşmenin ise işsizlik üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur. Bu doğrultuda ekonomik küreselleşme arttıkça işsizlik azalma göstermekte, politik küreselleşme arttıkça işsizlik artış göstermektedir. Kontrol değişkeni kişi başına GSYH'nın işsizliği artırdığı tespit edilmiştir. Diğer taraftan ekonomik küreselleşme ve işsizlik arasında çift yönlü, işsizlikten politik küreselleşmeye ve sosyal küreselleşmeden işsizliğe doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi vardır.

ABSTRACT

This study examines the impact of economic, social and political globalization on unemployment for the D8 countries over the period 1991-2021 using static panel data analyses. In the study, firstly, cross-sectional dependence test was performed and it was determined that cross-sectional dependence exists in the model. Subsequently, stationarity was tested using the second-generation, first-group Levin, Lin, and Chu (LLC) panel unit root test, which indicated that the series were stationary at level. A random effects model was preferred, and the parameters were estimated using the Parks-Kmenta estimator. Finally, the Dumitrescu and Hurlin panel causality test was applied. According to the estimation results, economic globalization has a negative and significant effect on unemployment, while political globalization has a positive and significant effect on unemployment. Social globalization has no significant effect on unemployment. Accordingly, unemployment decreases as economic globalization increases, while unemployment increases as political globalization increases. The control variable, GDP per capita, was found to increase unemployment. On the other hand, there is a bidirectional causal relationship between economic globalization and unemployment, and a unidirectional causal relationship from unemployment to political globalization and from social globalization to unemployment.

¹ Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü, refeoglu@kastamonu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2515-1553

GİRİŞ

Küreselleşme, uluslararası iktisatta geniş bir alanı kapsayan, güncel ve en fazla tartışılan konulardan biridir. Sosyo-ekonomik entegrasyon sürecini ele alan küreselleşme ile birlikte dünya üzerinde bir bölgede gerçekleşen faaliyetler diğer bölgeleri de önemli ölçüde etkilemektedir (Meidani & Zabihi, 2012). Küreselleşme gelişmekte olan ülkelerin dış dünya ile entegrasyonunu, bilgi ve teknolojilerin aktarılmasını sağlamakta, kültürel yayılma ile daha iyi yönetim ve sınır ötesi sermaye akışının sağlanmasında etkili olmaktadır (Daly ve diğerleri, 2017). Küreselleşme özellikle 1980 sonları ve 1990 başlarından itibaren dünyada yaygınlaşmaya başlayan bir kavramdır. “Dünya ticaretini evrensel boyutlarda serbestleştirme çabaları” olarak tanımlanan küreselleşme günümüze doğru bir gelişme göstermiş; ekonomik, sosyal ve siyasal boyutları olan bir gelişme olmuştur (Seyidoğlu, 2015). Bu doğrultuda küreselleşmenin ekonomik, sosyal ve siyasal olmak üzere üç boyutu bulunmaktadır. Küreselleşmenin ekonomik, sosyal ve siyasal boyutlarını ölçen gösterge ise KOF küreselleşme endeksidir. Küreselleşme endeksinin ekonomik boyutu ekonomik küreselleşme endeksi olarak adlandırılmakta, ticari küreselleşme ve finansal küreselleşme alt bileşenlerinden oluşmaktadır. Ticari küreselleşme mal ticareti, hizmet ticareti, ticaret ortağı çeşitliliği, ticaret düzenlemeleri, ticaret vergileri, tarifeler, ticaret anlaşmalarından oluşmaktadır. Finansal küreselleşme ise portföy yatırımı, doğrudan yabancı yatırım, uluslararası borç, uluslararası gelir ödemeleri, uluslararası rezervler, yatırım kısıtlamaları, sermaye hesabı açıklığı, uluslararası yatırım anlaşmalarından oluşmaktadır. Küreselleşme endeksinin sosyal boyutu sosyal küreselleşme endeksi olarak adlandırılmakta ve kişilerarası küreselleşme, bilgisel küreselleşme, kültürel küreselleşme alt bileşenlerinden oluşmaktadır. Kişilerarası küreselleşme uluslararası ses trafiği, uluslararası turizm, transferler, uluslararası öğrenciler, telefon abonelikleri, göç, ziyaret özgürlüğü, uluslararası havalimanlarından oluşmaktadır. Bilgisel küreselleşme uluslararası patentler, internet bant genişliği, yüksek teknoloji ihracatı, televizyon erişimi, internet erişimi, basın özgürlüğünden oluşmaktadır. Kültürel küreselleşme kültürel mal ticareti, kişisel

hizmet ticareti, uluslararası ticari markalar, mağazalar, cinsiyet eşitliği, insan sermayesi, sivil özgürlüklerden oluşmaktadır. Küreselleşme endeksinin siyasal boyutu siyasal küreselleşme endeksi olarak adlandırılmakta ve elçilikler, BM barışı koruma misyonları, uluslararası STK'lar, uluslararası kuruluşlar, uluslararası anlaşmalar, anlaşma ortağı çeşitliliğinden oluşmaktadır. Küreselleşme, KOF Swiss Economic Institute tarafından hesaplanan “küreselleşme endeksi” ile ölçülmektedir. KOF küreselleşme endeksi küreselleşmeyi ölçerken kullanılan en yaygın endekstir. Küreselleşmenin ekonomik, sosyal ve siyasal boyutlarını dikkate alarak oluşturulan KOF endeksi 0 ve 100 değerleri arasında yer almakta, 0'a yaklaştıkça küreselleşme azalmakta 100'e yaklaştıkça küreselleşme artmaktadır (KOF Swiss Economic Institute, 2024).

Küreselleşme; ülkeler arasında fikir, bilgi, mal, hizmet, teknoloji, finans, sermaye ve toplum akışının olduğu ekonomik ve sosyal bir bütünleşmedir. Küreselleşme sürecinde küreselleşmenin etkileri açısından değerlendirildiğinde küreselleşme ekonomik büyüme, uluslararası kaynaklara erişim ve teknik ilerleme için önemli bir güçtür ve küreselleşmenin istihdamı ve üretkenliği artırmak, maliyetleri düşürmek, yoksulluğu azaltmak ve yaşam standartlarını iyileştirmek gibi faydaları bulunmaktadır (İftitah & Kusumawardani, 2022; Suci & Ramdansyah, 2019).

İşsizlik ülke ekonomilerinin gelişmesi ile beraber ortaya çıkan toplumsal sorunlardan biridir. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde işsizlik oranını etkileyen birçok makroekonomik faktör bulunmaktadır (Shahzad ve diğerleri, 2023). Bu çerçevede küreselleşmenin işsizliği etkilemesi muhtemeldir. Küreselleşmenin işsizliği etkileyip etkilemediği uzun süredir tartışılan bir konu olmuştur (Gozgor, 2017). Hem ekonomik hem de sosyal açıdan birçok soruna yol açabilen ve birçok faktörden etkilenen işsizlik tüm ülkelerin karşı karşıya kaldığı en önemli makroekonomik sorunlardan biridir. Küreselleşme de son zamanlarda işsizliğin etkilendiği önemli bir faktör haline gelmiştir. Küreselleşme ihracat, ithalat, sermaye ve işgücü yoluyla ülkelerin ekonomik büyümesini sağlayarak istihdamı artırıp, işsizliği azaltabilir (İftitah & Kusumawardani, 2022). Dolayısıyla küreselleşme, ekonominin gelişmesi ve büyümesini teşvik ederek

işsizliği azaltmada yaygın olarak kullanılmaktadır (Raji, 2020). Siddiqa ve ark. (2018)'e göre ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmeyi içeren çok boyutlu bir kavram olan küreselleşmiş bir ekonominin amacı işsizlik oranını azaltmaktır. Küreselleşme gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin enregrasyonunu sağlarken, işsizliğin azaltılması da hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde önemli bir hedef olduğundan küreselleşme uluslararası iktisat kanalıyla işsizlik oranının azalmasını teşvik etmektedir (Siddiqa ve diğerleri, 2018).

Küreselleşme sürecinde imalat sanayiinde istihdamın azalması ve hizmet sektöründe istihdamın artması, düşük nitelikli işgücüne talebin azalması ve ücret eşitsizliğindeki artışlar küreselleşmenin artışı sürecinde işgücü piyasasında etkili olan eğilimlerdir (Bildirici & Aytekin, 2016). Küreselleşme; bütünleşme hareketinin ekonomik, sosyal ve siyasal açıdan ulusal sınırların ötesine taşınmasını gerektirmektedir. Özelinde ekonomik boyut bu anlamda önem arz etse de teknolojik gelişmeler, uluslararası kuruluşların varlığı, ülkeler arasındaki politik süreçler ülkelerin birbirleri ile entegrasyonunu sağlamaktadır. Dolayısıyla ülkelerde söz konusu boyutlar zamanla diğer ülkelerin ekonomik büyüklüklerini etkilemektedir. Özellikle küreselleşmenin ekonomik büyüme, enflasyon, gelir eşitsizliği gibi makro ekonomik göstergeleri etkilediği düşünüldüğünde işsizliği etkilemesi de beklenen bir olgu olarak yerini almaktadır (Mike & Kardaşlar, 2023). Küreselleşme ile ülkeler arasındaki özellikle ticaret alanındaki engellerin kaldırılması ülkeler arasındaki dış ticaretin artmasını ve işsizliğin azalmasını sağlamaktadır. Çünkü dış ticaretin artması yurt içinde ihraç edilebilir yerli üretimin yapılabilmesini sağlamakta bu da istihdamı artırarak işsizliğin azalmasını teşvik etmektedir.

Küreselleşmeyle birlikte gelen uluslararası çeşitlendirme istihdam üzerinde olumlu etki yapabilmekte, sermaye piyasalarının serbestleştirilmesi işsizliği azaltabilmektedir (Harms & Hefeker, 2003). Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkan bir olgu olan işsizlik ülkeler açısından değerlendirildiğinde; gelişmiş ülkeler kentsel nüfusu fazla olan ülkelerdir, çok büyük bir işsizlik baskısıyla karşılaşmazlar. Bu nedenle küreselleşmenin işsizliği etkilemesi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler boyutunda farklı olmaktadır. Küreselleşme sonucu

sermaye belirli merkezlerde yoğunlaştığında yerel yapılar güç kaybına uğrarken, kutuplaşan yeni bölgeler emek ve sermayenin merkezi olmaktadır (Bildirici & Aytekin, 2016).

Çalışma kapsamında araştırılan D8 ülkelerinin 1991-2021 yılları arasında işsizlik oranları ele alındığında; işsizlik oranının en yüksek olduğu ülke İran, en düşük olduğu ülke Pakistan'dır. İran'da yıllar itibariyle işsizlik oranı azalmış, 1991 yılında 11.1 olan işsizlik oranı 2021 yılında 9.28 olmuş, ancak 2010 yılında en yüksek işsizlik oranına sahip olmuştur. Pakistan'da 1991 yılında 0.583 olan işsizlik oranı 2021 yılında 6.34'tür. Pakistan'da işsizlik sürekli artış göstermiştir. Ancak D8 ülkeleri arasında en düşük işsizlik oranına sahip ülkedir. D8 ülkelerinde ekonomik küreselleşme, sosyal küreselleşme ve siyasal küreselleşme ele alındığında ise ekonomik küreselleşmenin en yüksek olduğu ülke Malezya, en düşük olduğu ülke İran'dır. Malezya ve İran'da ekonomik küreselleşme sürekli artış göstermiştir. Sosyal küreselleşmenin en yüksek olduğu ülke Malezya, en düşük olduğu ülke Nijerya'dır. Malezya ve Nijerya'da sosyal küreselleşme devamlı artmıştır. Politik küreselleşmenin ise en yüksek olduğu ülke Türkiye, en düşük olduğu ülke İran'dır. Türkiye ve İran'da politik küreselleşme devamlı artış göstermiştir.

Çalışmanın amacı, 1991-2021 döneminde D8 (Developing 8 Countries) ülkelerinde ekonomik, sosyal ve siyasal küreselleşmenin işsizlik üzerindeki etkisini panel veri yöntemiyle incelemektir. Bu doğrultuda çalışmada küreselleşmenin ekonomik, sosyal ve siyasal alt boyutlarının işsizlik üzerindeki etkisi araştırılmaktadır. Literatür incelendiğinde birkaç noktada boşluğun olduğu görülmektedir. Birincisi, literatürde küreselleşme ve işsizlik ilişkisini inceleyen teorik ve ampirik çalışmaların olduğu ancak teorik çalışmaların daha fazla olduğu, ampirik çalışmaların ise sınırlı olduğu görülmektedir. Bu sebeple konuya ilişkin ampirik bir çalışmanın yapılarak literatüre destek verilmesi önem arz etmektedir. İkincisi, literatürde küreselleşme ve işsizlik ilişkisini D8 ülkeleri özelinde inceleyen çalışmaya rastlanılmamıştır. Üçüncüsü literatürde D8 ülkeleri özelinde ekonomik, sosyal ve siyasal küreselleşmenin tamamının işsizlik üzerinde etkilerinin incelendiği herhangi bir çalışmanın olmaması çalışmanın yapılmasında etkili olmuştur. Diğer taraftan

D-8 ülkelerinin ekonomik ve ticari iş birliğini geliştirmeye yönelik oluşmaları, ekonomik kalkınma, teknoloji ve ticari potansiyelleri ile ön plana çıkmış olmaları çalışmada D8 ülkelerinde küreselleşmenin işsizlik üzerindeki etkisinin incelenme sebebi olmuştur. Çalışmanın ilk kısmını giriş, ikinci kısmını literatür taraması, üçüncü kısmını veri seti, model, yöntem ve analiz, dördüncü kısmını sonuç oluşturmaktadır.

LİTERATÜR TARAMASI

Literatürde küreselleşmenin işsizlik üzerindeki etkisini araştıran çalışmalar incelendiğinde zaman serisi ve panel veri analizlerinin yanı sıra anket yöntemlerinin kullanıldığı, yapılan çalışmaların bazılarında küreselleşmenin işsizliği azalttığı, bazı çalışmalarda artırdığı ve bazı çalışmalarda küreselleşmenin işsizliği etkilemediği sonucuna varılmıştır. Yapılan çalışmaların küreselleşme-işsizlik özelinde sınırlılığı gözlemlenmiştir. Özellikle Türkiye’de yapılan çalışmaların az sayıda olduğunu söylemek mümkündür. Küreselleşmenin işsizliği azalttığı çalışmalar (Adamu ve ark., 2017; Altiner ve ark., 2018; Awad ve Youssof, 2016; Effiong ve ark., 2020; Erer ve Erer, 2014; Harms ve Hefeker, 2003; İftihah ve Kusumawardani, 2022; Lim ve Burgoon, 2017; Martensen, 2013; Meidani ve Zabihi, 2012; Mike ve Kardaşlar, 2023; Siddiqa ve ark., 2018; Suci ve Ramdanyah, 2019), küreselleşmenin işsizliği artırdığı çalışmalar (Ali ve ark., 2019; Altiner ve ark., 2018; Daly ve ark., 2017; Effiong ve ark., 2020; İftihah ve Kusumawardani, 2022; Martensen, 2013; Raji, 2020; Shahzad ve ark., 2023; Siddiqa ve ark., 2018; Suci ve Ramdanyah, 2019; Ukpere ve Slabbert, 2009), küreselleşmenin işsizliği etkilemediği çalışmalar (Gozgor, 2017). Çalışmalarda küreselleşmenin işsizlik üzerindeki etkisi Türkiye, değişik ülke grupları ve çeşitli ülkeler için araştırılmıştır. Türkiye için araştıran çalışmalar (Mike ve Kardaşlar, 2023), çeşitli ülkeler için araştıran çalışmalar (Ali ve ark., 2019; Awad ve Youssof, 2016; Daly ve ark., 2017; Meidani ve Zabihi, 2012; Nikolaevich ve Aleksandrovna, 2017; Raji, 2020; Shahzad ve ark., 2023), değişik ülke grupları için araştıran çalışmalar (Adamu ve ark., 2017; Altiner ve ark., 2018; Effiong ve ark., 2020; Erer ve Erer, 2014; Gozgor, 2017; İftihah ve Kusumawardani, 2022; Lim ve Burgoon, 2017; Martensen, 2013; Siddiqa ve ark., 2018; Suci ve Ramdanyah, 2019).

Harms ve Hefeker (2003) çalışmalarında, küreselleşmenin işsizlik üzerindeki etkisini kısmi denge modelini kullanarak incelemişlerdir. Küreselleşme göstergesi olarak uluslararası çeşitlendirme değişkenini kullanmışlardır. Çalışma sonucuna göre küreselleşme işsizliği azaltmaktadır. Ukpere ve Slabbert (2009), küreselleşmenin işsizlik üzerindeki etkisini kavramsal analiz yöntemiyle test etmişlerdir. Buna göre küreselleşme işsizliği artırmaktadır. Meidani ve Zabihi (2012), eşbütünleşme analizi ile 1971-2016 döneminde İran için küreselleşmenin işsizlik üzerindeki etkisini test etmişlerdir. Küreselleşme göstergesi olarak ticaret yoğunluk endeksini kullandıkları çalışmalarında küreselleşmenin işsizlik üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu, küreselleşme arttığında işsizliği azalttığı sonucunu elde etmişlerdir. Martensen (2013), Kuzey ve Güney ülkeleri için küreselleşmenin işsizlik üzerindeki etkisini incelemiştir. Analizde küreselleşme göstergesi olarak ticari liberalizasyon değişkenini kullanmıştır. Kuzey’deki küreselleşmenin işsizliği artırdığı, Güney’de azalttığı tespit edilmiştir. Erer ve Erer (2014), mekânsal panel veri analiz yöntemiyle 2000-2012 döneminde AB ülkeleri için küreselleşmenin işsizlik üzerindeki etkisini test etmişlerdir. Küreselleşme göstergesi olarak dışa açıklık oranını kullandıkları çalışmalarında küreselleşmenin işsizlik oranını azalttığı sonucunu elde etmişlerdir. Awad ve Youssof (2016) tarafından Malezya’da küreselleşmenin işsizlik üzerindeki etkisi 1980-2014 dönemi için ARDL yöntemiyle analiz edilmiştir. Ekonomik küreselleşmenin işsizlik üzerinde etkisinin negatif olduğu, küreselleşmenin arttıkça işsizliği azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Adamu ve ark. (2017), 35 Sahra altı Afrika ülkesi için 2007-2014 döneminde küreselleşmenin işsizlik üzerindeki etkisini GMM yöntemiyle incelemişlerdir. Analizde sadece politik küreselleşmenin işsizliği azalttığı tespit edilmiştir. Daly ve ark. (2017) tarafından Pakistan’da küreselleşmenin işsizlik üzerindeki etkisi 1980-2013 dönemi için ARDL yöntemiyle analiz edilmiştir. Politik ve sosyal küreselleşmenin işsizliği artırdığı, ekonomik küreselleşmenin işsizlik üzerinde güçlü bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Gozgor (2017), EKK yöntemiyle 1991-2014 döneminde 87 ülke için küreselleşmenin işsizlik üzerindeki etkisini test etmiştir. Ekonomik, politik ve sosyal küreselleşmenin

işsizlik üzerindeki etkisinin negatif ancak anlamsız olduğu sonucunu elde etmiştir. Lim ve Burgoon (2017) çalışmalarında, küreselleşmenin işsizlik üzerindeki etkisini 28 Asya ülkesi için 2003-2007 dönemi verileriyle anket yöntemini kullanarak incelemişlerdir. Çalışma sonucuna göre küreselleşme işsizliği azaltmaktadır. Nikolaevich ve Aleksandrovna (2017), 2014 döneminde Rusya için küreselleşmenin işsizlik üzerindeki etkisini anket yöntemiyle test etmişlerdir. Buna göre küreselleşme işsizliği farklı şekillerde etkilemektedir. Altiner ve ark. (2018) tarafından 16 yükselen ülkede küreselleşmenin işsizlik üzerindeki etkisi 1991-2014 dönemi için panel veri yöntemiyle analiz edilmiştir. Küreselleşmenin Türkiye, Macaristan, Kolombiya, Hindistan, Polonya, Malezya, Güney Afrika'da işsizliği artırdığı; Brezilya, Endonezya, Çin, Meksika, Peru, Pakistan, Filipinler, Tayland, Rusya'da azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Siddiqa ve ark. (2018), 2003-2013 döneminde gelişmekte olan ülkelerde küreselleşmenin işsizliğe etkisini panel veri yöntemiyle analiz etmişlerdir. Ekonomik ve politik küreselleşme işsizliği azaltırken, sosyal küreselleşme artırmaktadır. Ali ve ark. (2019), ARDL yöntemiyle 1980-2017 döneminde Pakistan için küreselleşmenin işsizlik üzerindeki etkisini test etmişlerdir. Küreselleşme göstergesi olarak ticaret, doğrudan yabancı yatırımlar, işçi dövizleri kullanılmıştır. Ticari küreselleşme işsizliği olumlu, işçi dövizleri olumsuz etkilemektedir. Doğrudan yabancı yatırımların işsizlik üzerindeki etkisi anlamlı değildir. Suci ve Ramdanyah (2019) çalışmalarında, küreselleşmenin işsizlik üzerindeki etkisini 6 ASEAN ülkesi için 2010-2015 dönemi verileriyle panel veri yöntemini kullanarak incelemişlerdir. Çalışma sonucuna göre ekonomik ve sosyal küreselleşmedeki artış işsizliği azaltmakta, politik küreselleşmedeki artış işsizliği artırmaktadır. Effiong ve ark. (2020), Batı Afrika alt bölgesi için 1991-2017 döneminde küreselleşmenin işsizlik üzerindeki etkisini zaman serisi analizi yöntemiyle incelemişlerdir. Analizde ekonomik, sosyal ve siyasal küreselleşmenin kullanıldığı çalışmada küreselleşme işsizliği kısa dönemde azaltmakta, uzun dönemde artırmaktadır. Politik küreselleşme ve işsizlik arasında bir nedensellik yoktur. Ekonomik ve sosyal küreselleşme ve işsizlik arasında çift yönlü bir nedensellik vardır. Ekonomik ve sosyal küreselleşme uzun

dönemde işsizliği artırmakta ancak ekonomik küreselleşme kısa dönemde işsizliği azaltmaktadır. Raji (2020) tarafından Nijerya'da küreselleşmenin işsizlik üzerindeki etkisi 2000-2018 dönemi için NARDL yöntemiyle analiz edilmiştir. Ticari küreselleşme ve finansal küreselleşme değişkenlerinin ele alındığı çalışmada ticari küreselleşme ve finansal küreselleşmenin işsizliği artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Ifthah ve Kusumawardani (2022), 2000-2017 döneminde ASEAN ülkeleri için küreselleşmenin işsizliğe etkisini panel veri yöntemiyle analiz etmişlerdir. Buna göre küreselleşme arttığında işsizlik azalmaktadır. Ekonomik küreselleşme işsizliği artırmakta, politik ve sosyal küreselleşme işsizliği azaltmaktadır.

Mike ve Kardaşlar (2023), Türkiye için 1988-2020 döneminde küreselleşmenin işsizlik üzerindeki etkisini zaman serisi analizi yöntemiyle incelemişlerdir. Analizde küreselleşme göstergesi olarak doğrudan yabancı yatırımlar ve dışa açıklık değişkenlerini kullanmışlardır. Dışa açıklık ve işsizlik arasında negatif bir ilişki var olup, dışa açıklık arttıkça işsizlik azalmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımların işsizlik üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur. Ancak doğrudan yabancı yatırımlardan işsizliğe doğru bir nedensellik ilişkisi vardır. Shahzad ve ark. (2023) çalışmalarında, küreselleşmenin işsizlik üzerindeki etkisini Pakistan için 1986-2020 dönemi verileriyle zaman serisi yöntemini kullanarak incelemişlerdir. Küreselleşme göstergesi olarak ihracat+ithalat değişkeni kullanılmıştır. Çalışma sonucuna göre küreselleşmenin işsizlik üzerindeki etkisi pozitifdir. Küreselleşme arttıkça işsizlik artmaktadır.

YÖNTEM, VERİ SETİ, MODEL VE ANALİZ

Çalışmada D8 (Bangladeş, Mısır, Endonezya, İran, Malezya, Nijerya, Pakistan, Türkiye) ülkelerinde ekonomik, siyasal ve sosyal küreselleşmenin işsizlik üzerindeki etkisi 1991-2021 dönemi verileriyle panel veri analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Çalışmanın bağımlı değişkeni işsizlik; bağımsız değişkenleri ekonomik, siyasal ve sosyal küreselleşme olup ekonomik büyüme ise kontrol değişkeni olarak alınmıştır. İşsizlik ve ekonomik büyüme değişkenleri World Bank, ekonomik, siyasal ve sosyal küreselleşme değişkenleri KOF Swiss Economic Institute veri tabanından alınmıştır. Ekonomik, siyasal ve sosyal küreselleşmenin işsizlik üzerindeki etkisini gösteren model aşağıdaki gibidir:

$$UNEM_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 LNKOFEC_{it} + \alpha_2 LNKOFSO_{it} + \alpha_3 LNKOFPO_{it} + \alpha_4 LNGDP_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

Modelde UNEM işsizlik göstergesi, LNKOFEC ekonomik küreselleşme göstergesi olup ekonomik küreselleşme endeksini, LNKOFSO sosyal küreselleşme göstergesi olup sosyal küreselleşme endeksini, LNKOFPO siyasi küreselleşme göstergesi olup siyasi küreselleşme endeksini, LNGDP ekonomik büyüme göstergesi olup kişi başına GSYH'yı göstermektedir. Çalışmada statik panel veri yöntemi kullanılarak analizlere yatay kesit bağımlılık testi ile başlanmış, yatay kesit bağımlılık testine göre birinci veya ikinci kuşak birim kök testinin seçimine karar verilmiştir. İkinci kuşak birim kök testi olan LLC ile birim kök testi yapılarak serilerin durağanlığı sınanmıştır. Daha sonra Parks-Kmenta Tahmincisi ile model tahmin edilmiştir. Son olarak Dumitrescu ve Hurlin panel nedensellik testi ile değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi test edilmiştir. Çalışmada ilk olarak yatay kesit bağımlılık testleri (LM ve LM_{adj}) yapılmıştır. Her iki test de T zaman boyutu N ülke boyutundan büyük olduğunda uygulanan testlerdir. LM ve LM_{adj} testlerinin H₀ hipotezi “yatay kesit bağımlılığı yoktur” iken, H₁ hipotezi “yatay kesit bağımlılığı vardır” şeklindedir. LM ve LM_{adj} testleri (2) ve (3) nolu denklemlerle formüle edilmiştir (Pesaran, 2004; Pesaran ve diğerleri, 2008):

$$M = T \left(\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \rho_{ij}^2 \right) \quad (2)$$

$$LM_{adj} = \sqrt{\frac{2}{N(N-1)}} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \frac{(T-K)\rho_{ij}^2 - \mu_{Tij}}{\vartheta_{Tij}} \quad (3)$$

Yatay kesit bağımlılığına yönelik analiz sonuçları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Yatay Kesit Bağımlılık Testi

LM testi	LM _{adj} testi
61.41 (0.0003)	11.11 (0.0000)

Tablo 1’de T>N durumunda tutarlı sonuçlar veren LM ve LM_{adj} testleri hesaplanmış, hem LM hem de LM_{adj} test sonucunda H₀ hipotezi reddedilerek modelde yatay kesit bağımlılığının olduğu görülmüştür. Modelde yatay kesit bağımlılığı olduğundan ikinci kuşak birim kök testi ile durağanlık testi yapılması uygun görülmüş ve ikinci

kuşak birinci grup birim kök testi Levin, Lin ve Chu (LLC) panel birim kök testi uygulanmıştır. LLC birim kök testi birimlerarası korelasyon etkisini azaltabilmek amacıyla yatay kesit ortalamalarından farkı alınmış serilere uygulanmaktadır (Tatoğlu Yerdelen, 2017). İkinci nesil LLC birim kök testine ait model (4) nolu denklemlerle gösterilmiştir (Levin ve diğerleri, 2002).

$$\Delta y_{it} = \delta_i y_{it-1} + \sum_{L=1}^{\rho_i} \theta_{iL} \Delta y_{it-L} + \alpha_{mi} d_{mt} + \varepsilon_{it} \quad m=1,2,3. \quad (4)$$

LLC testinin H₀ hipotezi “birimler birim kök içermektedir” iken H₁ hipotezi “birimler durağandır”. LLC testinin olasılık değeri %5’ten küçükse seri durağandır, birim kök içermemektedir (Tatoğlu Yerdelen, 2017). LLC panel birim kök test sonuçları Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. LLC Panel Birim Kök Testi

Değişkenler	İstatistik	Olasılık
UNEM	-1.6013	0.0547
LNKOFEC	-3.0367	0.0012
LNKOFSO	-3.1567	0.0008
LNKOFPO	-2.8459	0.0022
LNGDP	-1.9355	0.0265

Tablo 2’de panel birim kök testine göre, seriler düzey değerlerinde durağan olup birim kök içermemektedir. Statik panel testleri ile modelin tahmin edilmesine karar verilmiş ve öncelikle birim ve zaman etkileri tespit edilmiştir. Bunun için F, LR ve LM testleri yapılmıştır. F testi ile havuzlanmış en küçük kareler ile sabit etkilerin geçerliliği, LR testi ve LM testi ile havuzlanmış en küçük kareler ile tesadüfi etkilerin geçerliliği belirlenmiştir. Sonrasında Hausman testi ile sabit ve tesadüfi etkiler modellerinden hangi modelin kullanılacağı (Baltagi, 2013) tespit edilmiştir. Hausman testi sonucunda H₀ hipotezi kabul edilirse tesadüfi etkiler tahmincisi geçerli olmaktadır. Hausman testinin H₀ hipotezi “açıklayıcı değişkenler ve birim etki arasında korelasyon yoktur” iken H₁ hipotezi “açıklayıcı değişkenler ile birim etki korelasyonludur” şeklindedir. Hausman testinin olasılık değeri %5’ten büyük ise H₀ hipotezi kabul edilerek tesadüfi etkiler modeli tercih edilir (Tatoğlu Yerdelen, 2017). F, LR, LM, Hausman test sonuçları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. F, LR, LM, Hausman Testleri

F testi	LR testi	LM testi	Hausman testi	Karar
$F_{\text{birim}} = 124.78(0.0000)$	$LR_{\text{birim}} = 333.68 (0.000)$	$LM_{\text{birim}} = 1634.10 (0.0000)$	4.50 (0.3425)	Tesadüfi Etkiler Modeli
$F_{\text{zaman}} = 0.61 (0.9485)$	$LR_{\text{zaman}} = 0.00 (1.000)$	$LM_{\text{zaman}} = 0.00 (1.000)$		

Tablo 3'te F, LR ve LM testlerine göre sadece birim etkilerin olduğu, zaman etkilerinin olmadığı görülmüştür. Diğer taraftan F testine göre sabit etkiler modelinin, LR ve LM testlerine göre tesadüfi etkiler modelinin geçerli olduğu, havuzlanmış en küçük kareler modelinin geçerli olmadığı tespit edilmiştir. Sonrasında sabit etkiler modeli ve tesadüfi etkiler modeli arasında seçim yapabilmek için Hausman testi gerçekleştirilmiştir. Hausman testi sonucuna göre modelin tesadüfi etkiler tahminci ile test edilmesi uygun bulunmuştur. Tesadüfi etkiler modeli, birim ve zaman etkilerinin olduğu, birim ve zamana göre değişiklikler ile bu değişikliklerin hata teriminin bileşeni olduğu modellerdir (Çatalbaş ve Yazar, 2015). Tesadüfi etkiler modeli (5) nolu denklemle gösterilmiştir (Tatoğlu Yerdelen, 2016).

$$Y_{it} = \beta_{0i} + \sum_{k=1}^K \beta_{ki} X_{kit} + v_{it} \quad (5)$$

Tesadüfi etkiler model tahminine dair sonuçlar Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Tesadüfi Etkiler Model Tahmini

Değişken	Katsayı	Standart hata	z istatistiği	Olasılık
LNKOFEC	1.029	0.789	1.30	0.193
LNKOFSO	1.093	0.584	1.87	0.061
LNKOFPO	-2.097	1.894	-1.11	0.268
LNGDP	1.108	0.626	1.77	0.077
C	-1.448	6.700	-0.22	0.829
N	248			

Tablo 4'te tesadüfi etkiler tahmin sonuçlarına göre, sosyal küreselleşme endeksi ve kişi başına GSYH istatistiki olarak anlamlı ve işsizlik üzerinde pozitif bir etkisi varken, ekonomik küreselleşme endeksi ve politik küreselleşme endeksinin işsizlik üzerinde anlamlı bir etkisini olmadığı görülmüştür. Ancak model tahmin edildikten sonra tesadüfi etkiler modelinde değişen varyans, otokorelasyon

ve birimler arası korelasyon sorunlarının olup olmadığı araştırılmıştır. Buna göre Levene, Brown ve Forsythe'nin testleri ile değişen varyans; Bhargava, Franzi ve Narendranathan Durbin-Watson testi ve Baltagi-Wu Yerel En İyi Değişmez testleri ile otokorelasyon; Friedman ve Frees testleri ile birimler arası korelasyon testi yapılmıştır. Değişen varyans test sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Değişen Varyans Test Sonuçları

Değişen Varyans			
Ülkeler	Ortalama	Standart sapma	Frekans
Bangladeş	-0.003	0.512	31
Mısır	0.018	1.735	31
Endonezya	-0.005	1.565	31
İran	0.023	1.014	31
Malezya	-0.023	0.529	31
Nijerya	-0.005	0.682	31
Pakistan	-0.014	1.520	31
Türkiye	0.009	1.711	31
Toplam	1.036e-09	1.244	248
W_0	12.512	df(7,240)	Pr>F=0.0000
W_{50}	9.607	df(7,240)	Pr>F=0.0000
W_{10}	11.171	df(7,240)	Pr>F=0.0000

Tablo 5'te değişen varyansa ait dirençli test istatistiklerine (W_0 , W_{50} , W_{10}) göre modelde değişen varyansın olduğu görülmüştür.

Tablo 6. Otokorelasyon Test Sonuçları

Otokorelasyon	
Bhargava ve diğerleri Durbin-Watson İstatistik	Baltagi-Wu LBI İstatistik
0.395	0.514

Tablo 6'da Durbin Watson ve LBI otokorelasyon testlerine göre her iki otokorelasyon test sonucu 2'den küçük olduğundan otokorelasyon sorunu vardır.

Tablo 7. Birimlerarası Korelasyon Test Sonuçları

Birimlerarası Korelasyon	
Friedman test istatistiği (Olasılık)	Frees test istatistiği (Olasılık)
23.256 (0.0015)	0.385 (0.0000)

Tablo 7’de birimler arası korelasyon testleri olan Friedman ve Frees testlerine göre modelde birimler arası korelasyon vardır.

Modelde değişen varyans, otokorelasyon ve birimler arası korelasyon sorunlarının olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple standart hataları bu sorunlara karşı düzeltmek ve dirençli tahminler elde etmek için güçlü tahminler veren Parks-Kmenta tahmincisi ile model tekrar tahmin edilmiştir. Parks-Kmenta tahmincisi birimler arası korelasyon, değişen varyans ve otokorelasyon sorunlarının olduğu durumlarda ve T>N durumunda etkin sonuçlar veren bir yöntemdir. Yöntemde öncelikle Parks (1967) heteroskedasite ile birlikte uzamsal ve dönemsal korelasyonu incelemiş, ardından Kmenta (1986) modeli geliştirmiştir. Parks-Kmenta modeli önce en küçük kareler yöntemi ile tahmin edilmekte, daha sonra kalıntılar otokorelasyon ve değişen varyansı sınamak için kullanılmakta, son olarak geliştirilmiş en küçük kareler ile model tekrar tahmin edilmektedir (Tatoğlu Yerdelen, 2016). Parks-Kmenta tahmincisi modeli (6) nolu denklem ile formüle edilmiştir.

$$Y_{it} = \beta_1 + \sum_{k=2}^k \beta_k x_{kit} + u_{it} \quad (6)$$

Parks-Kmenta tahmin sonuçları Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Parks-Kmenta Tahmini

Değişken	Katsayı	Standart Hata	z istatistiği	Olasılık
LNKOFEC	-0.781	0.359	-2.18	0.029
LNKOFSO	0.366	0.392	0.93	0.351
LNKOFPO	2.955	1.234	2.39	0.017
LNGDP	0.667	0.342	1.95	0.051
C	-11.079	4.465	-2.48	0.013
Wald chi2	24.65			0.0001

Tablo 8’de Parks- Kmenta tahmin sonuçlarına göre ekonomik küreselleşme endeksi, politik küreselleşme endeksi ve kişi başına GSYH değişkenleri %5 önem

düzeyinde istatistiki olarak anlamlı iken sosyal küreselleşme endeksi istatistiki olarak anlamsızdır. Ekonomik küreselleşme endeksi işsizliği negatif, politik küreselleşme endeksi ve kişi başına GSYH ise işsizliği pozitif yönde etkilemektedir. Ekonomik küreselleşme endeksi arttıkça işsizlik azalmakta, politik küreselleşme endeksi ve kişi başına GSYH arttıkça işsizlik artmaktadır. Ekonomik küreselleşmedeki %1’lik artış işsizliği 0.00781 birim azaltmakta, politik küreselleşmedeki ve kişi başına GSYH’deki %1’lik bir artış işsizliği sırasıyla 0.02955 ve 0.00667 birim artırmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre, D8 ülkelerinde ekonomik küreselleşme işsizliği azaltırken politik küreselleşme işsizliği artırmakta, sosyal küreselleşme ise işsizliği etkilememektedir. Ekonomik küreselleşmenin işsizliği azaltmasında D8 ülkelerinde ekonomik ve ticari amaçlı üretim ve ihracatın artması, bilgi ve dijitalleşme tabanlı yeni sektörlerin oluşması ile D8 ülkelerine doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının artmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Ekonomik küreselleşmenin işsizliği azalttığı yönünde elde edilen bulgu literatürde Awad ve Youssof (2016), Siddiqa ve ark. (2018), Suci ve Ramdanyah (2019), Effiong ve ark. (2020) çalışmaları ile tutarlıdır. D8 ülkelerinde politik küreselleşmenin işsizliği artırmasının nedeninin IMF ve Dünya Bankası gibi kurumların uyguladıkları ekonomik politikalar, D8 ülkelerinde yaşanan siyasi istikrarsızlıklar ve dış politik baskılar, söz konusu ülkelere nitelikli beyin göçü yaşanması ile ülkelerdeki toplumsal çatışma olduğu söylenebilir. Politik küreselleşmenin işsizliği artırdığı yönünde elde edilen bulgu literatürde Daly ve ark. (2017), Suci ve Ramdanyah (2019) çalışmaları ile benzerlik göstermektedir. D8 ülkelerinde sosyal küreselleşmenin işsizliği etkilememesinin nedeni ise, sosyal küreselleşmenin daha çok kültürel ve iletişimsel temelli olması, üretim, istihdam, yatırım gibi ekonomik süreçleri doğrudan etkilememesi olabilir. Sosyal küreselleşmenin işsizliği etkilememesi yönünde elde edilen bulgu literatürde Gozgor (2017) çalışması ile tutarlıdır. Diğer taraftan D8 ülkelerinde kişi başına GSYH’nın işsizliği artırmasının nedeni D8 ülkelerinde genç nüfusun fazla olması ve yeterince istihdam alanı sağlanamaması, dijitalleşme temelli büyümenin olması ve ülkelerin bu duruma hazır olamamaları olabilir. Ayrıca D8

ülkelerindeki büyümenin potansiyel büyümenin altında olmasının işsizliği artırabileceği düşünülmektedir. Bu noktada ekonomik büyüme ve işsizlik arasındaki negatif ilişkiyi açıklayan Okun Kanunu'na atfen D8 ülkelerinde ekonomik büyümenin işsizliği azaltmadığı aksine artırdığı söylenebilir.

Tahmin sonuçlarından sonra ekonomik küreselleşme, politik küreselleşme, sosyal küreselleşme ve işsizlik arasındaki nedensellik ilişkisine bakılmıştır. Ancak nedensellik ilişkisinin test edilebilmesi için öncesinde delta testi uygulanarak panelin heterojen olup olmadığı analiz edilmiş ve devamında Dumitrescu-Hurlin nedensellik testi gerçekleştirilmiştir. Delta homojenlik testi eğim katsayılarının homojenliğini test etmektedir. Pesaran ve Yamagata (2008) tarafından delta homojenlik testi için iki test istatistiği geliştirilmiştir (Pesaran ve Yamagata, 2008).

$$Y_{it} = \alpha + \beta_i X_i + \varepsilon_{it} \quad (7)$$

$$\Delta = \sqrt{N} \left(\frac{N^{-1}S - k}{2k} \right) \sim X_k^2 \quad (8)$$

$$\Delta_{adj} = \sqrt{N} \left(\frac{N^{-1}S - k}{v(T, k)} \right) \sim N(0, 1) \quad (9)$$

Delta testine ait sonuçlar Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. Delta Testi

Test	Test istatistiği	Olasılık
Δ	9.211	0.000
Δ_{adj}	10.257	0.000

Tablo 9'da modelde delta testine ait olasılık değerlerine göre eğim katsayılarının homojen olmadığı görülmüştür. Buna göre heterojenliğin, yatay kesit bağımlılığın olduğu ve T>N durumunda kullanılabilen Dumitrescu-Hurlin nedensellik testi yapılabilmektedir. Dumitrescu-Hurlin modeli ve hipotezlerin sınanmasında T>N durumunda $Z_{N,T}$ (Z-bar), T<N durumunda Z_N^{HNC} (Z-bar tilde) test istatistikleri kullanılmaktadır. Buna göre $Z_{N,T}$ (Z-bar) ve Z_N^{HNC} (Z-bar tilde) test istatistikleri aşağıdaki gibi formüle edilmiştir (Dumitrescu ve Hurlin, 2012).

$$Y_{it} = \alpha_i + \sum_{k=1}^K \gamma_i^{(k)} Y_{it-k} + \sum_{k=1}^K \beta_i^k X_{it-k} + \varepsilon_{it} \quad (10)$$

$$Z_{N,T} = \sqrt{\frac{N}{2K}} (W_{T,N} - K) \quad (11)$$

$$Z_N^{HNC} = \sqrt{\frac{N}{2K} * \frac{T-2K-5}{T-K-3}} * \left(\frac{T-2K-3}{T-2K-1} \right) W_{N,T} - K \quad (12)$$

Dumitrescu ve Hurlin panel nedensellik test sonuçları Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. Dumitrescu ve Hurlin Panel Nedensellik Testi

Nedensellik Yönü	Z istatistiği	Olasılık
LNKOFEC→UNEM	6.3741	0.0000
UNEM→LNKOFEC	1.9461	0.0516
LNKOFSO→UNEM	4.3885	0.0000
UNEM→LNKOFSO	1.3319	0.1829
LNKOFPO→UNEM	1.7036	0.0884
UNEM→LNKOFPO	3.7063	0.0002
LNGDP→UNEM	4.9783	0.0000
UNEM→LNGDP	2.2207	0.0264

Çalışmada T>N olduğundan nedensellik testinde $Z_{N,T}$ (Z-bar) test istatistiği alınmıştır. Tablo 10'da Dumitrescu ve Hurlin nedensellik testi sonuçlarına göre, ekonomik küreselleşme ile işsizlik arasında ve kişi başına GSYH ile işsizlik arasında çift yönlü bir nedensellik vardır. Dolayısıyla D8 ülkelerinde ekonomik küreselleşme işsizliğe, işsizlik de ekonomik küreselleşmeye neden olurken; kişi başına GSYH işsizliğe, işsizlik de kişi başına GSYH'ya neden olmaktadır. Diğer taraftan sosyal küreselleşmeden işsizliğe doğru ve işsizlikten politik küreselleşmeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi vardır. D8 ülkelerinde sosyal küreselleşme işsizliğe, işsizlik politik küreselleşmeye neden olmaktadır.

SONUÇ

Uluslararası iktisat alanında küreselleşme olgusu güncelliğini koruyan en önemli konuların başında gelmektedir. Dünya üzerinde küreselleşmenin etkileri bakımından birçok faydasının bulunduğu özelinde de istihdamı artırma ve işsizliği azaltma yönünde yararının olduğu ifade edilebilir. Küreselleşme ve işsizlik ilişkisini inceleyen çalışmalar bulunmakla birlikte aralarındaki ilişkiyi ampirik olarak inceleyen çalışmalar az sayıdadır.

Bu çerçevede çalışmada ekonomik küreselleşme, politik küreselleşme ve sosyal küreselleşmenin işsizlik üzerindeki etkisi D8 ülkelerinde 1991-2021 dönemi verileri ile incelenmiştir. Çalışmada statik panel veri analizi yöntemi kullanılarak ilk olarak modelde yatay kesit bağımlılık testi yapılmış, ardından her bir değişken için ikinci kuşak panel birim kök testi ile durağanlık sınaması yapılmıştır. Her bir değişkenin düzey değerlerinde durağan olduğu bulunmuş, sonrasında F, LR, LM ve Hausman testleri yapılarak tesadüfi etkiler modeli tercih edilmiştir. Tesadüfi etkiler modelinde birimlerarası korelasyon, değişen varyans ve otokorelasyon problemlerinin olduğu bulgusuna ulaşılmış ve bu problemleri giderebilmek için model Parks-Kmenta Tahmincisi ile yeniden tahmin edilmiştir.

Çalışmada Parks-Kmenta tahminlerine göre D8 ülkelerinde ekonomik küreselleşmenin işsizliği azalttığı, siyasi küreselleşmenin işsizliği artırdığı ve sosyal küreselleşmenin işsizlik üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna varılmıştır. Dumitrescu-Hurlin nedensellik testine göre ekonomik küreselleşme ve işsizlik arasında çift yönlü, işsizlikten politik küreselleşmeye ve sosyal küreselleşmeden işsizliğe doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Çalışmada genel olarak varılan kanı D8 ülkelerinde ekonomik küreselleşmenin işsizliği azalttığı, politik küreselleşmenin işsizliği artırdığı yönündedir. Ekonomik küreselleşmenin işsizliği azalttığı yönünde ulaşılan sonuç literatürde genel olarak küreselleşmenin işsizliği azalttığı yönündeki Adamu ve ark. (2017), Altıner ve ark. (2018), Awad ve Yousof (2016), Effiong ve ark. (2020), Erer ve Erer (2014), Harms ve Hefeker (2003), İftihah ve Kusumawardani (2022), Lim ve Burgoon (2017), Martensen (2013), Meidani ve Zabihi (2012), Mike ve Kardaşlar (2023), Siddiqa ve ark. (2018), Suci ve Ramdanyah (2019) çalışmalarını; politik küreselleşmenin işsizliği artırdığı yönünde ulaşılan sonuç literatürde genel olarak küreselleşmenin işsizliği artırdığı yönündeki Ali ve ark. (2019), Altıner ve ark.

(2018), Daly ve ark. (2017), Effiong ve ark. (2020), İftihah ve Kusumawardani (2022), Martensen (2013), Raji (2020), Shahzad ve ark. (2023), Siddiqa ve ark. (2018), Suci ve Ramdanyah (2019), Ukpere ve Slabbert (2009) çalışmalarını; sosyal küreselleşmenin işsizliği etkilemediği yönünde ulaşılan sonuç literatürde Gozgor (2017) çalışmasını desteklemektedir.

Çalışmada D8 ülkelerinde ekonomik küreselleşmenin işsizliği azalttığı, politik küreselleşmenin işsizliği artırdığı sonucu elde edilmekle birlikte birkaç politika önerisi sunulabilir:

- İşsizliğin önlenmesi için D8 ülkeleri ekonomik küreselleşmeye odaklanarak ekonomik küreselleşme önündeki engellerin kaldırılması işsizliğin önlenmesine daha fazla fayda sağlayacaktır.
- D8 ülkelerinin ekonomik küreselleşme açısından uyguladıkları politikalara devam etmeleri önerilebilir.
- D8 ülkelerinde ekonomik küreselleşme bakımından daha liberal politikalar uygulamanın işsizliği daha da azaltacağı söylenebilir.
- D8 ülkelerinde dış ticaretin yapılmasını önleyen engellerin kaldırılmasının işsizliğin azaltılmasında ekonomik küreselleşmenin önemini daha da artıracaktır.
- D8 ülkelere doğrudan yabancı sermaye akışını artırmak ve bu ülkelerde yüksek teknoloji ürünlerin üretimini sağlamak işsizliği azaltabilir.
- D8 ülkelerinde yerli üretici, üretim, sektör ve istihdamın korunarak D8 ülkelerinin üyesi oldukları uluslararası kuruluşların sayısını artırmaları, diğer ülkelerle yaptıkları uluslararası anlaşmaların sayısını artırmaları ve bunlar için yasal düzenlemeler yapmaları politik küreselleşmenin işsizliği azaltılmasında rol oynayabilir.

KAYNAKLAR

- Adamu, P., Kaliappan, S. R., Bani, Y. ve Nor, M. N. (2017). Impact of globalization on unemployment in Sub-Saharan African (SSA) countries. *Governance and sustainability of global business economics, global conference on business and economics research (GCBER) 2017*, 14-15 August 2017, Universiti Putra Malaysia, Malaysia. www.econ.upm.edu.my
- Ali, A., Khan, Z. ve Ali, S. (2019). Globalization and macroeconomic instability: Evidence from unemployment in Pakistan. *Review of Economics and Development Studies*, 5(2), 405-412. <https://doi.org/10.26710/reads.v5i2.631>
- Altınar, A., Bozkurt, E. ve Toktaş, Y. (2018). The effect of economic globalization on unemployment in emerging market economies. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 1763-1783.
- Awad, A. ve Youssof, I. (2016). The impact of economic globalisation on unemployment: The Malaysian experience. *The Journal of International Trade & Economic Development*. 1-21. <https://doi.org/10.1080/09638199.2016.1151069>
- Baltagi, H. B. (2013). *Econometric analysis of panel data*. John Wiley and Sons.
- Çatalbaş Karpat, G. ve Yarar, Ö. (2015). Türkiye'deki bölgeler arası iç göçü etkileyen faktörlerin panel veri analizi ile belirlenmesi. *Alphanumeric Journal*, 3(1), 99-117. <https://doi.org/10.17093/aj.2015.3.1.5000113446>
- Bildirici, S. S. ve Aytekin, B. (2016). Küreselleşmenin yerel işgücü piyasalarına etkileri. M. Talas ve S. S. Bildirici (Eds.), *Fırsat ve tehditleriyle küreselleşme olgusu* (s.19-42). Edge Akademi Yayıncılık. https://www.researchgate.net/profile/Mustafa-Sit/publication/308651525_KURESELLESME-AZGELISMIS_BOLGE_ILISKISI_SORUNUNA_TURKIYE_ICIN_BIR_COZUM_ONERISI_GIRISIMCILIK_EKOSISTEMINI_DOGRU_KULLANMAK/links/57ea439f08ae113df5235ab4/KUeRESELLESME-AZGELISMIS-BOeLGE-ILISKISI-SORUNUNA-TUeRKIYE-ICIN-BIR-COeZUeM-OeNERISI-GIRISIMCILIK-EKOSISTEMINI-DOGRU-KULLANMAK.pdf#page=19
- Daly, V., Ullah, F., Rauf, A. ve Kahn, G. Y. (2017). Globalization and unemployment in Pakistan. *Economics Discussion Papers*, 2, 1-16. <https://doi.org/10.18488/journal.aefr.2017.77.634.643>
- Dumitrescu, E.I. ve Hurlin, C. (2012). Testing for granger non-causality in heterogeneous panels. *Economic Modelling*, 29(4), 1450-1460. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2012.02.014>
- Effiong, U. E., Udofia, B. ve Okon, J. I. (2020). Globalization and unemployment: Empirical evidence from West African Sub-Region. *SSRG International Journal of Economics and Management Studies*, 7(10), 13-21. <https://doi.org/10.14445/23939125/IJEMS-V7I10P103>
- Erer, D. ve Erer, E. (2014). AB ülkelerinde küreselleşmenin işsizlik üzerine etkileri: Mekansal panel veri analizi. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 18(2), 21-36.
- Gozgor, G. (2017). The impact of globalization on the structural unemployment: An empirical reappraisal. *International Economic Journal*, 31(4), 471-489. <https://doi.org/10.1080/10168737.2017.1408666>
- Harms, P. ve Hefeker, C. (2003). Globalization and unemployment: The role of international diversification. *Economics Letters*, 78(2), 281-286. [https://doi.org/10.1016/S0165-1765\(02\)00229-X](https://doi.org/10.1016/S0165-1765(02)00229-X)
- İftitah, M. ve Kusumawardani, D. (2022). Effect of globalization on unemployment in ASEAN. *JJET (Jurnal Ilmu Ekonomi Terapan)*, 7(2), 144-168. <https://doi.org/10.20473/jiet.v7i2.31140>
- KOF Swiss Economic Institute. (2024). *KOF globalisation index*. <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>
- Levin, A., Lin, C. F. ve Chu, C. S. J. (2002). Unit root tests in panel data: Asymptotic and finite-sample properties. *Journal of Econometrics*, 108, 1-24. [https://doi.org/10.1016/S0304-4076\(01\)00098-7](https://doi.org/10.1016/S0304-4076(01)00098-7)
- Lim, S. ve Burgoon, B. (2020). Globalization and support for unemployment spending in Asia: Do Asian citizens want to embed liberalism?. *Socio-Economic Review*, 18(2), 519-553. <https://doi.org/10.30560/rfm.v2n2p73>
- Martensen, F. (2013). Globalization, unemployment, and product cycles: Short-and long-run effects. *Working Paper Series*, 16, 1-57.

- Meidani, A. A. N. ve Zabihi, M. (2012). The dynamic effect of globalization on unemployment rate in Iran: A co-integration analysis. *International Business Research*, 5(1), 120-126. <https://doi.org/10.5539/ibr.v5n1p120>
- Mike, F. ve Kardaşlar, A. (2023). Türkiye ekonomisi için ekonomik küreselleşme sürecinin işsizlik oranları üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyoloji ve Ekonomi Dergisi*, 5(2), 450-463. <http://doi.org/10.5281/zenodo.10049611>
- Nikolaevich, E. A. ve Aleksandrovna, S. A. (2017). Main areas of globalization influence on the unemployment structure and dynamics in Russia. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication TOJDAC*, (Special Edition), 710-721. <http://doi.org/10.7456/1070ASE/072>
- Pesaran, M. H. (2004). General diagnostic tests for cross section dependence in panels. *CESifo Working Paper*, 1229, 1-40.
- Pesaran, M. H. ve Yamagata, T. (2008). Testing slope homogeneity in large panels. *Journal of Econometrics*, 142(1), 50-93. <https://doi.org/10.1016/j.jeconom.2007.05.010>
- Pesaran, M. H., Ullah, A. ve Yamagata, T. (2008). A bias-adjusted LM test of error crosssection independence. *The Econometrics Journal*, 11(1), 105-127. <https://doi.org/10.1111/j.1368-423X.2007.00227.x>
- Raji, R. O. (2020). Globalization and technological innovation: Which impact on the rise of unemployment?. *Risk and Financial Management*, 2(2), 73-89. <https://doi.org/10.30560/rfm.v2n2p73>
- Seyidoğlu, H. (2015). *Uluslararası iktisat*. Güzem Can Yayınları.
- Shahzad, H., Fareed, G., Qamar, N. ve Khan, M.A.U. (2023). Can economic globalization cure unemployment in Pakistan? An empirical investigation. *Review of Applied Management and Social Sciences*, 6(2), 167-176. <https://doi.org/10.47067/ramss.v6i2.300>
- Siddiqa, A., Hussain, T., Qasim, M. ve Javed, M. I. (2018). The impact of globalization on unemployment and economic growth: Panel data analysis for developing countries. *Bulletin of Business and Economics*, 7(3), 122-131.
- Suci, S. C. ve Ramdanyah, A. D. (2019). Economic, social and political openness on unemployment in ASEAN. *Journal of Economics and Business*, 2(4), 1312-1320. <https://doi.org/10.31014/aior.1992.02.04.170>
- Tatoğlu Yerdelen, F. (2016). *Panel veri ekonometrisi*. Beta Yayıncılık.
- Tatoğlu Yerdelen F. (2017). *Panel zaman serileri analizi*. Beta Basım.
- Ukpere, W. I. ve Slabbert, A. D. (2009). A relationship between current globalisation, unemployment, inequality and poverty. *International Journal of Social Economics*, 36(1/2), 37-46. <https://doi.org/10.1108/03068290910921172>
- World Bank (2024). *World development indicators*. <https://www.worldbank.org/ext/en/home>